

Mogućnosti suzbijanja diskriminacije u okviru nastave glazbene kulture

Gelić, Martin

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Music / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:518755>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-29**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
MUZIČKA AKADEMIJA
VIII. ODSJEK ZA GLAZBENU PEDAGOGIJU

MARTIN GELIĆ

**MOGUĆNOSTI SUZBIJANJA DISKRIMINACIJE
U OKVIRU NASTAVE GLAZBENE KULTURE**

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
MUZIČKA AKADEMIJA
VIII. ODSJEK ZA GLAZBENU PEDAGOGIJU

**MOGUĆNOSTI SUZBIJANJA DISKRIMINACIJE
U OKVIRU NASTAVE GLAZBENE KULTURE**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: dr. sc. Nikolina Matoš, pred.

Student: Martin Gellić

Ak.god. 2018./2019.

ZAGREB, 2019.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

dr. sc. Nikolina Matoš, pred.

U Zagrebu, 26. 09. 2019. godine

Diplomski rad obranjen

POVJERENSTVO:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

OPASKA: PAPIRNATA KOPIJA RADA DOSTAVLJENA JE ZA POHRANU KNJIŽNICI
MUZIČKE AKADEMIJE

SADRŽAJ

1. UVOD.....	6
2. ASPEKTI DISKRIMINACIJE U ODGOJNO-OBRAZOVNOM SUSTAVU	8
2.1. Definicija i opća obilježja diskriminacije	8
2.2. Pojavni oblici diskriminacije u odgojno-obrazovnim ustanovama	11
2.2.1. Etnička diskriminacija u školi.....	12
2.2.2. Ostali oblici diskriminacije u školi	14
2.3. Uloga odgojno-obrazovnoga sustava u borbi protiv diskriminacije	15
2.3.1. Podizanje svijesti među roditeljima i učenicima	15
2.3.2. Primjeri provedbe eksperimenata u odgojno-obrazovnom procesu.....	17
3. MOGUĆNOSTI SUZBIJANJA DISKRIMINACIJE U NASTAVI GLAZBE.....	20
3.1. Upoznavanje glazbe različitih kulturnih slojeva i razina	22
3.2. Glazbeni žanrovi i njihova povezanost sa strukturom društvenih skupina	25
3.3. Interkulturalni pristup u nastavi glazbe.....	27
3.4. Značaj interdisciplinarnih projekata u suzbijanju diskriminacije	35
4. ZAKLJUČAK.....	38
5. LITERATURA	39

Sažetak

U ovom je radu predstavljena diskriminacija, njezini pojavni oblici i posljedice, te načini njezina manifestiranja u školi. Također, objašnjen je utjecaj glazbe na ljudski um i pojedine su diskriminirane kulture povezane s određenim glazbenim žanrovima. U središnjem dijelu rada predstavljeni su prijedlozi i ideje za rješavanje problema diskriminacije putem interkulturalnog i interdisciplinarnog pristupa, kako u redovnoj nastavi, tako i putem različitih projekata. Bez obzira na duboku ukorijenjenost diskriminacije u svim slojevima društva, ovaj rad dovodi do zaključka kako se ona u odgojno-obrazovnom procesu većim dijelom može iskorijeniti, a pritom učitelji i nastavnici glazbe uz malo kreativnosti, volje i truda mogu postići visoke rezultate u borbi protiv diskriminacije.

Ključne riječi:

glazbena pedagogija glazbena kultura diskriminacija interkulturalizam manjinske kulture

Summary

This thesis will present discrimination, its manifestation and consequences, and how it manifests in school as well. Also, the influence of music on human mind and the connection of particular discriminated cultures with particular music genres will be explained. The central part of the thesis will present several ideas and suggestions for solving problems through intercultural and interdisciplinary approach in regular classes and through various projects. The conclusion of this thesis is that discrimination is deeply rooted in society, but it is possible to fight against it in the school system. Music teachers can achieve great results in fighting discrimination with their creativity, will and hard work.

Key words:

music pedagogy music culture discrimination interkulturalism minority cultures

1. UVOD

U današnje vrijeme ksenofobija u društvu raste i usudio bih se reći da je na najvišem stupnju još od Drugoga svjetskog rata koji se odvio u 20. stoljeću. Konstantni ratovi, potpirivanje sukoba, porast terorizma, a često i loša politika koja dovodi narod u lošu financijsku situaciju, prisiljavaju ljude da napuste svoje domove i upute se u druge države. Tu dolazi do velikog problema: imigranti dolaze u drugačije kulture, stilove života, drugo jezično područje, potreseni od rata ili drugih katastrofa koje su ih pogodile. Uz sve te nepogode koje su im vrlo vjerojatno nanijele velike traume moraju se priviknuti na novo mjesto stanovanja, moraju pronaći posao, naučiti jezik, a uz sve to često misle na članove obitelji koji se nisu mogli izvući iz problema. Međutim, imigranti najčešće nemaju izbora pa sve te prilagodbe izvršavaju bez pritužbi. Velik problem stvara domaće stanovništvo koje je često ksenofobično. Ako pogledamo još uvijek aktualnu situaciju s imigrantima iz Sirije pogođene ratom i terorizmom, često na ulici možemo čuti komentare poput „neka idu odakle su došli; zašto ne brane svoju državu; posla ionako nema, još nam samo nedostaje da nam i to malo uzmu; siluju žene; krađu; ubijaju“ itd. Neporecivo je da „u svakom žitu ima kukolja“, ali moramo biti svjesni činjenice da negativan pristup prema fenomenu multikulturalnosti, vođen predrasudama, najčešće ponizuje, vrijeđa, obeshrabruje i unazađuje one koji definitivno nisu „kukolj“. To su djeca tih imigranata koja svu tu traumu doživljavaju dvostruko gore od svojih roditelja. Škola je ustanova u kojoj bi se djeca morala osjećati sigurnijima, a umjesto toga, ona se često suočavaju sa strahovima, maltretiranjem, izoliranošću i drugim diskriminacijskim oblicima. Međutim, taj problem se nije pojavio tek nedavno s valom imigranata iz Sirije, već seže puno dalje u prošlost. U Republici Hrvatskoj velike probleme imaju nomadski narodi, poput Roma, koji su često na meti diskriminatornih politika, kao što je primjerice nedavna deportacija Roma iz Francuske. Naš zakon štiti Rome od diskriminacije i pokušava ih svakako infiltrirati u društvo, iako je to relativno dug, nezgrapn i neugodan proces, barem se nešto čini po tom pitanju. Velikih problema imaju i srpski stanovnici koji su na našim prostorima ostali nakon Domovinskog rata.

Uz općenitu zainteresiranost za navedenu problematiku, postoje i određeni osobni razlozi koji su me doveli do odabira teme diplomskoga rada, a to je diskriminacija prema vlastitom narodu, odnosno diskriminacija prema Hrvatima iz Bosne i Hercegovine. Taj problem se uporno

ignorira te se o njemu uopće ne govori, kao da i ne postoji. Kao sin Hrvata iz Bosne i Hercegovine, tijekom svojega osnovnoškolskog obrazovanja često sam bio suočen sa stereotipnim komentarima poput „glupi Bosanac, tvrda glava (što je znalo dovoditi do nesvjesnog fizičkog nasilja), prljavi Bosanac, zašto se školuješ, ionako ćeš raditi na građevini, fakultet nije za glupe Bosance“, ali i drugim uvredama pa čak i fizičkim maltretiranjem. Potaknut tim događajima odabrao sam ovu temu, kako bih putem vlastitih ideja olakšao drugim učiteljima i nastavnicima borbu protiv diskriminacije, to jest kako bih predstavio smjernice na kojima mogu graditi vlastite ideje i na taj način posredno olakšao obrazovanje djeci koja su diskriminirana.

U uvodnom dijelu rada daju se definicije diskriminacije, segregacije, marginalizacije i integracije te se predstavlja Zakon o suzbijanju diskriminacije Republike Hrvatske (NN, 2012) koji strogo brani diskriminaciju i njezine pojavne oblike općenito i u školi. Potom se iznosi važnost odgojno-obrazovnog sustava i svijesti samih roditelja, ili ostalih odgajatelja/skrbnika, u suzbijanju diskriminacije. Sljedeće poglavlje bavi se utjecajem glazbe na ljudski um, a potom i povezanošću pojedinih diskriminiranih kultura s određenim glazbenim žanrovima. U središnjem poglavlju rada iznose se prijedlozi i smjernice za suzbijanje diskriminacije u nastavi glazbe, prvenstveno putem interkulturalnog pristupa koji se, među ostalog, odnosi i na sveobuhvatno upoznavanje manjinskih kultura koje su prisutne u Republici Hrvatskoj. Raspravlja se i o važnosti interdisciplinarnoga pristupa u borbi protiv diskriminacije, koliko u redovnoj nastavi, toliko i putem različitih projekata.

2. ASPEKTI DISKRIMINACIJE U ODGOJNO-OBRAZOVNOM SUSTAVU

Kao opći uvod u problematiku, u ovom poglavlju će biti definirani i obrazloženi pojmovi diskriminacije, segregacije, marginalizacije i integracije. Analizira se situacija manjina u Republici Hrvatskoj te pojavni oblici diskriminacije općenito i u školskim ustanovama. Definicija diskriminacije te njenih pojavnih oblika bit će dodatno pojašnjena *Zakonom o suzbijanju diskriminacije Republike Hrvatske*¹ (NN, 2012).

2.1. Definicija i opća obilježja diskriminacije

Diskriminacija se prema većini izvora smatra kao nejednako postupanje prema društvenim skupinama ili pojedincima u nekom društvu; samovoljno i nepravedno dijeljenje stanovništva na skupine koje imaju i na one koje nemaju pravo na isti društveni postupak (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15411>²). Najčešći razlozi koji dovode do diskriminacije su stereotipi, predrasude, neinformiranost o društvenim grupama izloženim diskriminaciji, strah od nepoznatog i potreba da se prevlada vlastiti osjećaj niže vrijednosti (Kogovšek i Petković, 2007). Poseban oblik diskriminacije je *segregacija*, koja lako može biti posljedica diskriminacije. Segregacija znači da je grupa ljudi koju povezuje određena karakteristika/identitet odvojena od dominantne društvene grupe na određenom području društvenog života (ibid.). U ovom radu ću se posebno baviti segregacijom jer je jedna od nuspojava diskriminacije koju svakako želimo izbjeći. Zašto? Primjeri segregacije mogu biti odvajanje romske od neromske djece u školama. Još jedna nuspojava, to jest posljedica diskriminacije je *marginalizacija*, koja kao pojam označava isključenost osobe ili grupe iz društva, odnosno njezino (p)ostavljanje na same margine društva. Marginalizirane grupe imaju otežan ili onemogućen pristup dobrima, uslugama i prije svega ostvarivanju prava (ibid.). Za razliku od diskriminacije i njezinih nuspojava (segregacija i marginalizacija), ono čemu bismo trebali težiti jest *integracija*. Integracija znači uključivanje osobe ili grupe u društvenu većinu tako da su joj omogućena ista prava na zapošljavanje, stanovanje, zdravstvene usluge, školovanje

¹ u daljnjem tekstu ZoSD

² Pristupljeno: 21. 08. 2019.

i način života za koji se opredijelila većina. Integracija istovremeno znači da pojedinac ili grupa imaju mogućnost očuvati svoju kulturu, jezik i način života ukoliko to žele (ibid.).

ZoSD dijeli diskriminaciju na više oblika:

- izravna i neizravna diskriminacija;
- uznemiravanje i spolno uznemiravanje;
- poticanje na diskriminaciju i propuštanje razumne prilagodbe;
- segregacija;
- teži oblici diskriminacije (NN, 2012).

Izravna diskriminacija je postupanje uvjetovano nekim od osnova iz Zakona, kojim se osoba stavlja, ili je bila stavljena, ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji. *Neizravna diskriminacija* postoji kada naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa, stavlja ili bi mogla stavljati osobe u nepovoljniji položaj po osnovi iz članka Zakona, u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji, osim ako se takva odredba, kriterij ili praksa mogu objektivno opravdati legitimnim ciljem, a sredstva za njihovo postizanje su su primjerena nužna (ZoSD, čl. 1. st. 1).

Uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje, koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje (ZoSD, čl. 3. st. 1). Spolno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili tjelesno neželjeno ponašanje koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a posebice ako stvara zastrašujuće, neprijateljsko, ponižavajuće, omalovažavajuće ili uvredljivo okruženje (ZoSD, čl. 3. st. 2).

Poticanje na diskriminaciju će se također smatrati diskriminacijom (ZoSD, čl. 2. st. 4). Diskriminacijom se smatra i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući korištenje javno dostupnih resursa, sudjelovanje u javnom i društvenom životu, pristup radnom mjestu i odgovarajući uvjeti rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjerni teret za onoga tko je to dužan omogućiti (ZoSD, čl. 4. st. 2).

Segregacija u smislu Zakona predstavlja prisilno i sustavno razdvajanje osoba na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, nacionalnog ili socijalnog podrijetla i dr. (ZoSD, čl. 5. st. 2).

Težim oblikom diskriminacije smatrat će se diskriminacija počinjena prema određenoj osobi po više navedenih osnova (višestruka diskriminacija), diskriminacija počinjena više puta (ponovljena diskriminacija), diskriminacija koja je počinjena kroz dulje vrijeme (produljena diskriminacija) ili koja posljedicama posebno teško pogađa žrtvu diskriminacije. S obzirom na iznimno štetne posljedice naspram pojedinca ili skupine, Zakonom je zabranjena diskriminacija u svim njezinim pojavnim oblicima (ZoSD, čl. 9).

Diskriminacijom se smatra stavljanje u nepovoljni položaj bilo koje osobe po osnovi iz stavka 1 (čl. 1), a koji glasi: “*Ovim se Zakonom osigurava zaštita i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, stvaraju se pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti I uređuje zaštita od diskriminacije na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije.*” (NN, 2012).

U skladu s *Međunarodnom konvencijom o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije* (Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 1966), *rasna diskriminacija* znači svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti koje se temelji na rasi, boji, porijeklu, nacionalnom ili etničkom porijeklu, koji imaju za cilj ili rezultat da naruše prava čovjeka i osnovnih sloboda u političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom ili u bilo kojem drugom području javnog života. Diskriminacija na rasnoj osnovi u Republici Hrvatskoj je manje prisutna zbog premalog broja stanovnika koji su pripadnici druge rase, dok je *diskriminacija na etničkoj osnovi*, prema istraživanju nazvanom “*Geometar nejednakosti*” koje je provodio Centar za mirovne studije, najizraženiji oblik diskriminacije (<http://nejednakost.cms.hr>).

³ Pristupljeno: 18. 06. 2019.

⁴ Pristupljeno: 18. 06. 2019.

Prema *Zakonu o ravnopravnosti spolova*, članak 6. (NN 69/17), *diskriminacija na temelju spola* označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha ugrožavanje ili onemogućavanje priznanja, uživanja ili korištenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkom, gospodarskom, društvenom, obrazovnom, socijalnom, kulturnom, građanskom ili drugom području na osnovi ravnopravnosti muškaraca i žena.

2.2. Pojavni oblici diskriminacije u odgojno-obrazovnim ustanovama

Prije rasprave o prisustvu diskriminacije u obrazovnom sustavu, nužno je opisati i interpretirati različite slučajeve diskriminacije koji nisu nužno vezani uz školu. Quinn, Lee i Pascalis (2018) željeli su istražiti može li dijete razlikovati različite rase ili pripadnike drugih manjina? Autori su dokazali da bebe vide razliku među ljudima, tako što su demonstrirali djeci “veselu” i “tužnu” glazbu. “Veselu” glazbu su bebe povezivale s pripadnicima vlastite kulture/boje kože, dok su “tužnu” glazbu povezivali s pripadnicima druge rase. Gjersoe (2018) navodi da to ne znači da su bebe “rasistički nastrojene” prema drugim rasama, već da su svjesne vizualnih razlika te ih koriste kako bi kategorizirali socijalni svijet, potaknut sličnostima i pozitivnim asocijacijama. Međutim, tvrdi da te vizualne razlike mogu stvoriti plodno tlo za kasniju diskriminaciju. Naime, ako dijete nema priliku doći u interakciju s ljudima druge rase ili etničke skupine, njihova informiranost o tim skupinama mora doći iz drugih izvora poput njihovih roditelja, društvenih stereotipa ili medija kojima su izloženi.

Kada govorimo o diskriminaciji u školi, ona se u Republici Hrvatskoj najčešće pojavljuje u etničkom obliku, usmjerenom prema učenicima romske nacionalne pripadnosti. Također, diskriminacija se odnosi na učenike s invaliditetom, slabijeg imovinskog statusa, drugačije vjere, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, obiteljskog statusa, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta ili spolne orijentacije. Prema tome, diskriminaciju u odgojno-obrazovnom sustavu možemo razvrstati u nekoliko kategorija:

- *etnička i rasna diskriminacija* – diskriminacija na temelju boje kože, državljanstva, nacionalne pripadnosti i jezika;

- *diskriminacija na temelju bolesti i/ili tjelesnih nedostataka* (npr. učenici s invaliditetom);
- *diskriminacija na temelju imovinskog statusa, društvenog statusa i vjere;*
- *spolna diskriminacija* – najčešće diskriminacija osoba ženskog spola, osoba drugačijeg rodnog identiteta i spolne orijentacije.

2.2.1. Etnička diskriminacija u školi

Prema Šućuru (2000), Romi su najmarginaliziranija skupina u Republici Hrvatskoj, kako u svim sektorima, pa tako i u školi. U tom slučaju dolazi do diskriminacije na rasnoj i etničkoj osnovi. Etnička pripadnost označava one razlikovne osobine koje su uvjetovane društvenom okolinom, a očituju se pripadnošću određenoj skupini koja posjeduje iste ili slične karakteristike. Šućur tvrdi da, kada govorimo o Romima, govorimo o skupini koja je tijekom povijesti obavljala zanimanja koja su imala malen ugled u društvima u koja su doseljavali. Između ostalog, sami su inzistirali na samostalnosti i nezavisnosti u odnosu na većinsko stanovništvo. Zbog industrijalizacije, mnoga tradicionalna romska zanimanja su nestala, pa se tako i danas bave niskostatusnim zanimanjima. Njihovu sklonost prema određenim zanimanjima autor naziva *etnoekonomijom* (Šućur, 2000). Stereotipizaciji i odsutnosti Roma pridonosi nemogućnost formalnog zaposlenja, češća ovisnost o socijalnoj pomoći, prosjačenje, siromaštvo koje ugrožava egzistencijalne potrebe te razlike na izobrazbenom i obiteljskom planu. Naime, općepoznata činjenica je da Romi rano ulaze u brak te prema tome imaju reduciranu adolescenciju i mladost. Zbog toga i zbog njihove migratornosti, nisu bili u stanju pohađati školu, ali nisu tome ni pridavali pažnju. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske 2003. godine pristupa tzv. *Desetljeću za uključivanje Roma 2005.- 2015.* koje su pokrenuli Svjetska banka i Institut Otvoreno društvo (<https://pravamanjina.gov.hr/akcijski-plan-desetljece-za-ukljucivanje-roma-2005-2015-godina-obrazovanje/504>⁵). Hrvatska je, kao i ostale države koje su sudjelovale u tom pokretu, izradila „akcijski plan“ koji se odnosi na predškolski odgoj pripadnika romske nacionalne manjine, njihovo osnovnoškolsko, srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje te opismenjivanje i obrazovanje odraslih. Na taj način su pokušali integrirati romsku skupinu i eliminirati diskriminaciju. Iako Ministarstvo tvrdi da je ta akcija postigla značajnije pozitivne

⁵ Pristupljeno: 18. 06. 2019.

pomake u obrazovanju Roma, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina naglašava da su, unatoč naporima koji se ulažu u uključivanje romske djece u redovno obrazovanje, problemi još uvijek golemi (<https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/ostvarivanje-prava-romske-nacionalne-manjine/nacionalni-program-za-rome/383>⁷). Predrasudama i diskriminaciji Roma pridonose činjenice poput jedinstvenog romskog jezika, starije životne dobi učenika Roma, ali i inzistiranje Roma na uključenost djece u razrede zajedno s drugom djecom, što roditelji neromske djece teško prihvaćaju zbog manjkavosti u predznanju romske djece, životnog iskustva i egzistencijalnih ciljeva.

Druga etnička skupina koja trpi diskriminaciju jest stanovništvo sprske nacionalnosti, odnosno pravoslavne vjere. Srbi su najveća manjina u Republici Hrvatskoj, a prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine, u Hrvatskoj ih živi gotovo 187 tisuća (<https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/firstres/censusfirstres.htm>⁸). Srpsko narodno vijeće, u svom Biltenu iz 2016. godine, tvrdi da je u Hrvatskoj posljednjih godina u porastu govor mržnje, a tome pridonose i loši politički odnosi sa Srbijom koji datiraju još prije Domovinskog rata 1991. godine. U 2016. godini je zabilježen čak 331 prijavljeni slučaj nasilja i drugih oblika poticanja na diskriminaciju prema Srbima u Hrvatskoj. Tvrde da se u javnosti, medijima, na koncertima, stadionima i prosvjedima redovno iznose šovinistički stavovi, a nisu pokrenute strateške, javne ili obrazovne kampanje kojima bi se radilo na prevenciji tog problema. Također objašnjavaju da se hrvatsko zakonodavstvo opredijelilo za sankcioniranje govora mržnje, no on je dosad prolazio nekažnjeno i bez snažnijih društvenih osuda. S obzirom na to da je pripadnika srpske nacionalne manjine puno više, Srpsko Narodno Vijeće inzistira na stvaranju srpskih nacionalnih škola te je zbog toga sama diskriminacija puno smanjenija u odnosu na romsku djecu (<https://snv.hr/sto-radimo/informiranje/bilten>⁹).

⁶ Pristupljeno: 18. 06. 2019.

⁷ Pristupljeno: 18. 06. 2019.

⁸ Pristupljeno: 22. 06. 2019.

⁹ Pristupljeno: 22. 06. 2019.

2.2.2. Ostali oblici diskriminacije u školi

U školi se još pojavljuje diskriminacija na osnovi imovnog stanja, vjere, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, obiteljskog statusa, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta ili spolne orijentacije, koje su jasne i govore same za sebe. U svom članku, Galić (2013) tvrdi da se o diskriminaciji u školi može zaključiti na temelju prisutnosti govora mržnje, a javlja se u obliku pogrđnog nazivanja imenima, podsmjehivanja, ruganja, klevete ili prijetnji. Često verbalno uznemiravanje prethodi fizičkoj agresiji. Autor naglašava da je u školama prisutno dobacivanje seksualnih primjedbi i komentara, seksualnog zadirkivanja ili fizičkog dodirivanja i *“hvatanja”*. Tvrdi da je taj oblik spolne diskriminacije uglavnom usmjeren prema učenicama.

Diskriminacijom u školi može se smatrati i nejednak tretman različitih manjina u istim situacijama, primjerice, ako se prilikom upisa u školu za romsku djecu traži dodatna dokumentacija koju zakon ne predviđa, ili se vrši pritisak da se upišu u specijalnu školu. Čin diskriminacije ne mora se nužno poistovjećivati s ponašanjem pojedinca ili skupine. Na primjer, nepostojanje pristupne rampe u školi i samim time otežavanje pristupa djetetu s invaliditetom u svakom je slučaju oblik diskriminacije, iako možda ne na svjesnoj razini (YUCOM, 2015).

Diskriminacija na osnovi imovinskog stanja je najčešće izazvana samim izgledom odnosno odjećom pojedinca. Često se javljaju komentari poput „ne nosi markiranu odjeću“ ili „nosi poderanu majicu/hlače“. Imovinsko stanje je jedna od okolnosti koja se tokom života može više puta promijeniti, ali se često događa da je zbog lošijeg imovinskog stanja onemogućen napredak nekog djeteta tijekom školovanja. Diskriminacija na vjerskoj osnovi se u školi može pojaviti prilikom nametanja predmeta Vjeronauk djeci nekršćanske vjeroispovijesti, neorganiziranjem adekvatne alternative za taj predmet, ili ruganjem pojedincima koji se prije školskog obroka pomole ili eventualno nose neki vjerski simbol od strane drugih učenika. Diskriminacija na osnovi nacionalnog ili socijalnog podrijetla se najčešće pojavljuje izolacijom pojedinca, na primjer izbjegavanje romske djece zbog stereotipa da „smrde ili krađu“. Također, pojedinac može biti izoliran zbog slabijeg poznavanja jezika države ili mjesta gdje se trenutno nalazi (YUCOM, 2015).

2.3. Uloga odgojno-obrazovnog sustava u borbi protiv diskriminacije

Odgojno-obrazovni sustav je zapravo „prva crta“ borbe protiv diskriminacije. Činjenica je da u današnje vrijeme roditelji provode puno manje vremena sa svojom djecom te to dragocjeno vrijeme ne koriste ili premalo koriste kako bi učili djecu o diskriminaciji, čime taj „posao“ pada na odgojno-obrazovni sustav (<http://centar-sirius.hr/suvremena-obitelj-i-odgoj-djece/>¹⁰). Diskriminacija u školi predstavlja veliki problem koji između ostaloga dovodi do neugodne atmosfere u školskim hodnicima i učionicama, do izbjegavanja obrazovanja nekih pojedinaca zbog izoliranosti ili poniženosti (YUCOM 2015.), a u krajnjim slučajevima i do masovnih ubojstava u školi potaknutih traumama zbog diskriminacije. Potonji slučaj se najčešće javlja u Sjedinjenim Američkim Državama, ali i drugdje u svijetu (Fox; Harding, 2005). Oblici borbe protiv diskriminacije razvijaju se sredinom prošlog stoljeća, a konkretnim početkom borbe se smatra ustanak Rose Parks, 1. prosinca 1955. godine u SAD-u (Haskins, 1999).

2.3.1. Podizanje svijesti među roditeljima i učenicima

Nerijetko su stavovi roditelja i prenošenje tih stavova na vlastitu djecu, uzrokom daljnjeg stvaranja diskriminacije u školskim ustanovama. Uloga odgovornih roditelja svakako je odgoj djece bez predrasuda, a osim toga, roditelji moraju biti spremni nadzirati medijske sadržaje putem kojih bi djeca mogla stvarati predrasude. Dakle, iznimno bitna stavka je educiranje samih roditelja. Jedan od prijedloga rješavanja situacije u okviru škole jest roditeljski sastanak ili još bolje, sastanak na kojemu su prisutni i roditelji i njihova djeca (učenici).

Pomoću različitih primjera možemo prikazati diskriminaciju prema drugoj djeci. Konkretni primjer, koji je također aktualan, je primjer Malale Yousafzai, djevojčice koja se zalagala za obrazovanje djevojčica u Pakistanu, u regiji Khyber Pakhtunkhwa koja je bila pod režimom talibana. Njezinom životnom pričom možemo prikazati diskriminaciju na osnovi spola (Yousafzai, 2013). Također možemo spomenuti aktualnu situaciju problema na Bliskom Istoku, točnije probleme s “navalom” imigranata iz Sirije. Na tom primjeru možemo pokušati staviti naše učenike u situaciju potencijalnih žrtava diskriminacije nalaze te ih poistovijetiti.

¹⁰ Pristupljeno: 22. 08. 2019.

Uz navedeno, isticanjem uspješnih i slavni osoba drugih nacionalnosti, ili pak etničkih skupina koje djeluju u Republici Hrvatskoj, možemo prikazati do kuda pojedinac može dospjeti ako nije osporavan diskriminacijom. Za primjere se mogu uzeti sportaši (Vedran Ćorluka, Dejan Lovren, Marin Čilić), glumci (Rade Šerbedžija), glazbenici (Boris Novković, Arsen Dedić), ali i znanstvenici poput Nikole Tesle. Također, razne borce za jednaka ljudska prava možemo predstaviti kao jedinstvene superheroje. Još jedan hvalevrijedan primjer je Nura Ismailovski, prva Romkinja u Hrvatskoj s diplomom. Naime, Nura je magistra farmacije te je nekoliko godina bila članica odbora za predstave i pritužbe u Gradskoj skupštini Grada Zagreba (<http://www.skupstina.zagreb.hr/default.aspx?id=627>¹¹). Dakle, pomoću više primjera možemo pokazati da zapravo svako dijete ima predispozicije za uspješnu karijeru te da ih na tom putu ne treba sputavati.

Kako bismo još učinkovitije doprijeli do učenika, suzbijanje diskriminacije se može temeljiti na igri. Na kreativne načine možemo osmisliti razne igre utemeljene na već postojećim igrama, odnosno možemo konkretno prenamijeniti igru „Magarac“, ili čak iskoristiti tu igru. Poanta te igre je da na kraju odigranog kruga, dijete koje je izgubilo glasno povikuje „ja sam magarac“. Na taj način dijete samo sebe ponizi, ali i poistovjećuje s drugima koji će se pronaći u toj situaciji. Na internetu možemo pronaći veliki broj članaka koji govore o uspješnom suzbijanju diskriminacije. Sadržaj članaka možemo prenamijeniti i napraviti svojevrsnu bajku, koja također djeci može poslužiti kao priča za laku noć. Kao primjer nam može poslužiti vijest iz SAD-a, gdje je dječak po imenu Jax (pripadnik bijele rase), zatražio dopuštenje svoje majke da se ošiša kratko, kao i njegov prijatelj Reddy (pripadnik crne rase), kako bi prevarili svoju učiteljicu, odnosno kako ona ne bi mogla primjetiti razliku između njih dvojice. Tu vijest možemo pretvoriti u šaljivu priču gdje dva dječaka „podmeću spačke“ svojim prijateljima ili učiteljima (<https://www.telegraph.co.uk/news/2017/03/03/boy-asks-haircut-like-friend-teacher-cant-tell-apart/>).

¹¹ Pristupljeno: 20. 06. 2019.

Slika 1: Jax i Reddy

<https://www.telegraph.co.uk/news/2017/03/03/boy-asks-haircut-like-friend-teacher-cant-tell-apart/> Pristupljeno: 22. 08. 2019.)

2.3.2. Primjeri provedbe eksperimenata u odgojno-obrazovnom procesu

Jedan od najpoznatijih, ali i najkontroverznijih pokušaja suzbijanja diskriminacije je eksperiment nekadašnje osnovnoškolske učiteljice, Jane Elliott u Iowi, SAD-u. Godine 1968. Jane je provela eksperiment u svom razredu. Potaknuta ubojstvom Martina Luthera Kinga mlađeg te ponašanjem javnosti zbog tog događaja, osmislila je način kako se boriti s rasizmom. Jane je podijelila 28 učenika jednog trećeg razreda u dvije skupine, ovisno o boji njihovih očiju. Po tom se eksperiment naziva “*Blue eyes- Brown eyes*”. Iznijela im je izmišljeni “znanstveni” dokaz o tome zašto su ljudi plave boje očiju inferiorniji u odnosu na ljude smeđe boje očiju te u skladu s time donijela pravila koja će se od tog trena provoditi u razredu. Plavookim učenicima, primjerice, nije dozvoljeno tražiti drugu porciju tijekom užine, nije im bilo dozvoljeno piti vodu u razredu izravno iz slavine, već su morali koristiti plastične čaše. Smeđookim učenicima je bilo dozvoljeno 5 dodatnih minuta odmora, tijekom kojih su plavooki učenici morali biti u razredu. Smeđooki učenici su hvaljeni kao marljivi, pažljivi, pouzdani i iskreni, dok su plavooki učenici okarakterizirani kao nedovoljno inteligentni, nesposobni, lijeni i nepošteni. Smeđookim

učenicima sugerirano je da se ne druže s plavookim učenicima, čak i ako su prethodno bili prijatelji. Plavookim učenicima dodijeljene su trake koje su morali nositi oko ruke, kako bi ih se na prvi pogled moglo razlikovati od smeđookih. Dakle, pravila su jasno diskriminirala plavooke učenike. Učenici su prihvatili pravila i uskoro su smeđooki učenici omalovažavali plavooke. Razred je bio podijeljen. Inače uspješni plavooki učenici sada su nailazili na problem s čitanjem i matematičkim zadacima, za razliku kod smeđookih učenika, zahvaljujući Pigmalionovom efektu. Kod diskriminiranih učenika su se počele javljati intenzivne emocionalne reakcije poput plača, agresije, povučenosti. Sljedeći tjedan, Jane Elliott zamijenila je uloge dviju skupina učenika, rekavši da je prilikom zadnjeg susreta pogriješila. Uvela je pravila koja su diskriminirala smeđooke, a favorizirala plavooke. Ista su se ponašanja pojavila kao i u obratnoj situaciji. No međutim, Jane je zamijetila da su plavooka djeca, očito poučena iskustvom, pokazivala značajno manje zlobna ponašanja u usporedbi s ponašanjem smeđooke djece u situaciji kada su oni bili favorizirani. Zaključila je da su plavooki učenici uvidjeli kakve rezultate je ponašanje smeđookih prouzročilo, te su stvorili empatiju zbog čega nisu ponavljali takvo ponašanje. Na kraju dana, Jane je dozvolila učenicima da skinu poveze koje su imali oko ruke. Učenici su se međusobno počeli grliti, plakati i smijati se. Nakon toga svega je objasnila učenicima svrhu tog eksperimenta (Erickson, 2004).

Iako je opisan eksperiment bio izložen kritikama i etičkim dilemama, inačice ove vježbe postoje i danas, čak i za odrasle osobe. Taj podatak je iznimno bitan za ovaj problem, ako smatramo da su roditelji jedan od glavnih razloga razvoja diskriminacije kod djece. Proučavajući ovaj eksperiment, može se doći do konkretnih ideja koje bi se mogle provesti u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu. Varijacija ovog eksperimenta bi se izvodila isključivo uz dozvolu ravnatelja/ice škole i suglasnost roditelja. Ovaj eksperiment možemo zapravo izvesti na nastavi glazbe, gdje učenici tijekom čitavog dana, na više predmeta postaju žrtve izmišljene diskriminacije. Ovisno o situaciji u razredu, možemo odabrati jedan izmišljeni tip diskriminacije, kao na primjer: možemo stvoriti razliku među učenicima, u nastavi glazbe, na način da ustanovimo da su svi koji su rođeni u drugom dijelu godine, manje glazbeno sposobni, te da ne ometaju ostatak razreda dok pjeva. Sljedeći put možemo primijeniti isti eksperiment, samo je bitno da uloge tih dviju grupa zamijenimo. Na kraju učenicima treba objasniti svrhu tog eksperimenta te ukazati na štetnost predrasuda i potrebu za izbjegavanjem ili potpunim uklanjanjem predrasuda. To je relativno “bezbolan” proces, ali možda dovoljno jak da potakne

učenike na razmišljanje. Uvijek postoje teže varijante, u kojima možemo djecu podijeliti na spol, vjeru, itd. Pri izvođenju tog eksperimenta treba biti jako pažljiv i obraćati pozornost na ponašanje učenika, kako taj eksperiment ne bi prouzročio nasilno ponašanje. Da bi taj eksperiment u višim razredima osnovne škole uspio, svi nastavnici moraju sudjelovati.

3. MOGUĆNOSTI SUZBIJANJA DISKRIMINACIJE U NASTAVI GLAZBE

Glazba je vrlo moćan medij koji je svugdje prisutan te izrazito utječe na nas. Može utjecati na radnike i potrošače, u marketniške svrhe, ali može djelovati i terapijski – glazba izaziva ugodu i povećava endorfin, kemijski spoj u ljudskom tijelu koji potiče osjećaj smirenosti i povećava prag boli (Hallam, 2010). U današnje vrijeme, glazba se nažalost koristi i u okviru štetnih inicijativa, to jest u svrhu promidžbe pojedinih ideja ili pokreta koji štete ljudskoj vrsti. Međutim, u borbi protiv diskriminacije glazba može odigrati veliku ulogu, ako uzmemo u obzir da na individualnoj razini može izazvati psihološke reakcije, reakcije pokreta, promjene raspoloženja te emocionalne, kognitivne i biheviorističke reakcije (ibid.).

Pogledajmo glazbu s glazbeno-psihološkog, ali i muzikološkog aspekta koji postavlja pitanje je li glazba univerzalni jezik? Odgovor bi glasio da glazba nije jezik koji se može razumjeti, ali je razumljiviji nego da komuniciramo na dva različita jezika (Cooke, 1959). Prema tome, možemo se fokusirati na glazbu kao poveznicu različitih kultura, pod pretpostavkom da se djeca mogu identificirati s glazbom koja pobuđuje određene emocije (npr. veselje, tugu). Glazbeno-psihološka istraživanja pokazala su da su glazbene preferencije iznimno bitne pri odabiru društva. Empirijski dokazi potvrđuju da je glazba faktor pri sklapanju prijateljstava (Selfhout, 2009). K tomu, nije samo faktor pri odabiru prijatelja s jednakim ukusom glazbe, već je povezana s razvojem eksternalizacije, odnosno mentalnim procesom kod kojeg osoba pridodaje unutarnje pojave vanjskoj stvarnosti. Glazba je u adolescentskoj dobi iznimo bitna: u usporedbi sa starijim ljudima, adolescenti i mlađi odrasli ljudi glazbi pridaju više važnosti i slušaju je češće te u različitim kontekstima (Boneville-Roussy, 2013). Osobito u adolescenciji, glazba nije samo popratni medij raspoloženja, već je bitna za razvoj osobnog i društvenog identiteta (North i Hargreaves, 1999).

Preferencije prema određenoj glazbi možemo povezati s *eksternalizacijom*, to jest mentalnim procesima kod kojih osoba pridodaje unutarnje pojave vanjskoj stvarnosti (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17461>¹²). To su, primjerice, preferencije prema *rock* ili *heavy metal* glazbi, urbanoj glazbi poput *rapa* ili *hip-hopa*, a ponajviše prema *dance*

¹² Pristupljeno: 05. 09. 2019.

glazbi (Arnett, 1996; Weinstein 1991; Miranda i Claes, 2004; Ter Bogt, 2012). Međutim, tzv. *teorija obilježavanja* (eng. Music Marker Theory) tvrdi da glazba i njezini tekstovi ne promiču eksternalizaciju. Umjesto toga, preferencije mogu djelovati kao „značka“ prema kojoj se adolescenti identificiraju, odnosno prepoznaju jednake vrijednosti, stavove i mišljenja te se takva povezanost vršnjaka smatra poveznicom glazbe i eksternalizirajućeg ponašanja (North i Hargreaves, 1999).

Osim utjecaja na odabir društva, britanska istraživanja pokazala su da glazba Wolfganga Amadeusa Mozarta pozitivno utječe na djecu koja imaju probleme s učenjem odnosno nedostatkom koncentracije prouzrokovanim emocionalnim poteškoćama i poteškoćama u ponašanju. Mozartova glazba je kod djece prouzrokovala povećanu proizvodnju endorfina u mozgu koji je snizio krvni tlak te posljedično smanjila količinu kortikosteroida i adrenalina, što je usporilo metabolizam tijela i poboljšalo koordinaciju (Savan, 1999). Muzikoterapeuti koji koriste glazbu u radu s djecom s posebnim potrebama na raspolaganju imaju 123 vrste glazbenih terapija (Maranto, 1993). Međutim, najčešće se fokusiraju na glazbu kao rekreaciju, kao poticaj za dobivanje željenog ponašanja, kao sredstvo razvoja drugih vještina i znanja, i/ili kao „lijek“ (Meadowes, 1997).

Uz navedeno, dokazano je da postoji pozitivan učinak uključenosti u raznovrsne aktivnosti muziciranja na osobni i društveni razvoj djece. Djeca koja dobivaju dodatne glazbene lekcije u redovnoj nastavi pokazala su povećanu složnost u razredu, veće samopouzdanje, bolju društvenu prilagodbu i pozitivnije stavove. To je posebno vidljivo kod nezadovoljnih učenika s manjim sposobnostima. Djeca lošijeg imovinskog stanja koja su dobivala individualnu poduku iz klavira također su pokazala veće samopoštovanje. Postoje i pokazatelji da uključenost u muziciranje može povećati društvenu uključenost na općoj razini (Hallam, 2010).

3.1. Upoznavanje glazbe različitih kulturnih slojeva i razina

Svim ljudima zajednička je svojstvenost stvaranja zvuka, kreiranje praktičnih i teorijskih pravila prema kojima se organizira zvuk, uporaba glazbenih zvukova na vrlo specifičan način unutar definiranog kulturnog okvira (Dobrota i Blašković, 2014). Glazbeno obrazovanje svojom materijom može pridonijeti rušenju predrasuda i strahova jer glazba svojim načinom djelovanja sugerira miran suživot domaćih sa strancima i pokraj stranaca (Šulentić Begić, 2010). Da bi sam postupak suzbijanja diskriminacije bio uspješan, trebali bismo upoznati učenike sa svim aspektima različitosti unutar fenomena glazbene umjetnosti. Od razlika u samim glazbenim značajkama poput melodija, mjera, ritmova, tonskih sustava, glazbala, izvođačkih sastava i glazbenih oblika, preko glazbe različitih povijesnih razdoblja, stilova, vrsta i žanrova (klasična, tradicijska i popularna glazba), do glazbe različita podrijetla i posljedično različitih jezika (tzv. *glazbe svijeta*). Predstavljanjem raznolikosti, želimo da učenici osvijeste kako izvaneuropska glazba nikako ne vrijedi manje od europske, odnosno da klasična glazba zapadnjačkog svijeta, koju u nastavi najčešće preferiramo, nije vrijednija od, recimo, indijske klasične glazbe. To možemo najbolje postići ako otpočetak predstavljamo sve vrste glazbe. Naravno, *otvoreni program* nastave glazbe, koji se promiče i novim prijedlogom kurikuluma, učiteljima omogućava slobodu odabira glazbenih djela i istodobno iziskuje promišljanje o omjerima vrsta glazbe (klasična, tradicijska i popularna) koja će se predstaviti učenicima (MZOŠ, 2006; 2019).

Pomoću različitih glazbenih primjera, možemo prikazati razlike u:

1. *Melodiji i tonskim sustavima* – učenicima možemo objasniti razliku između durskih i molskih tonaliteta koji su ponajviše prisutni u klasičnoj glazbi i drugih ljestvica poput arapske, „balkanske“, „ciganske“ ili indijske ljestvice. Poznavanjem tih ljestvica učenici mogu određene melodije povezati s određenim kulturama ili narodima;
2. *Ritmu* – nakon što smo učenike upoznali s osnovnim notnim vrijednostima, načelima ritamske organizacije (mjere, otkucaji/dobe, taktovi itd.) te relativno simetričnom izmjenom teških i lakih doba u većini klasične glazbe (npr. valceri, polke, mazurke i dr.), učenicima možemo pokazati drugačije *metričke obrasce* – primjerice uporabu sedmero-osminske mjere u tradicionalnoj makedonskoj glazbi, odnosno drugačije *ritamske obrasce* kao što su ritmovi afričkih ili drugih plemena u svrhu obreda, magije i dr.;

3. *Glazbalima* – učenicima je bitno objasniti Hornbostel-Sachsovu podjelu glazbala, jer kada počnu upoznavati glazbala prema građi i načinu sviranja, moramo inzistirati na njihovom svrstavanju po tim kategorijama, a izbjegavati vezanje uz konkretnu regiju ili narod. Na taj način izbjegavamo „omalovažavanje“ instrumenata jer su vezani za određenu kulturu. Uz to, bilo bi poželjno pronaći primjere u kojima se klasična glazba izvodi tzv. „vanklasičnim“ glazbalima, ili primjere gdje se klasična glazbala koriste u nekim urbanim ili *pop* stilovima (primjer: Hanggai- Xiger Xiger i uporaba topshura);
4. *Izvođačkim sastavima* – nakon što su učenici usvojili gradivo uglavnom standardnih izvođačkih sastava klasike (duo, trio itd.), možemo im predstaviti raznolike sastave drugih kultura te njihova glazbala, npr. arapski sastav i njegova tradicionalna glazbala. Ta glazbala možemo usporediti s onima klasične glazbe, ali i s glazbalima našeg područja. Recimo glazbalo santur možemo povezati s cimbalom koji se koristi i u našoj kulturi, odo koji možemo povezati s lutnjom, ali i npr. mandolinom, itd. Također možemo usporediti orkestre drugih kultura, poput klasičnog simfonijskog orkestra s orkestrom indonezijskog gamelana. Možemo usporediti ulogu pojedinih glazbala, samu ulogu glazbe, itd.

Nakon toga, učenicima je iznimno bitno predstaviti stilove drugih kultura. Na primjeru kolegija „Glazbe svijeta“ možemo u školi pokrenuti projekt nazvan „Mjesec glazbi svijeta“¹³. Dakle, raspolažemo s četiri školska sata tijekom kojih možemo govoriti o najpoznatijim žanrovima pojedinih kontinenata. Iako to nije dovoljno vremena da se obrade sve kulture, učenike možemo zaintrigirati za određenu kulturu/glazbu na način da svakom učeniku/učenici zadamo temu na koju mora napisati referat ili eventualno prezentaciju. Teme bi uglavnom bile tradicionalna kultura i glazba neke zemlje ili kontinenta. Možemo obraditi tradicije mnogih naroda kao naprimjer, tradicionalnu makedonsku, rusku ili švedsku glazbu, ali i žanrove poput sevdaha, fada, rebetika, itd. S obzirom na to da se kod djece nerijetko stvara fobija, ili barem nelagoda prema nepoznatom, važno je potruditi se upoznati ih što bolje s pojedinim kulturama jer će im one na taj način postati jasnije, psihološki bliže i prihvatljivije, što može dosta pridonijeti borbi protiv diskriminacije. Učenicima također treba objasniti da je u drugim kulturama glazba često u ulozi pratnje pri religijskim obredima, da može biti podređena tekstu te da nekad ono što se čini kao glazba u nekim kulturama ne smatra glazbom, kao npr. *kulning*

¹³ Na Muzičkoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu, student glazbene pedagogije na petoj godini studija pohađaju kolegij „Glazbe svijeta“, koji uvelike pomaže u borbi protiv diskriminacije.

(dozivanje stoke s ispaše) ili islamska molitva. Razgovorom o glazbi koja se predstavila i slušala u nastavi, djeci također možemo objasniti pojam *etnocentrizma* - stajališta kojim se na pripadnike drugih skupina ili društava primjenjuju mjerila vlastite skupine ili društva, *emskog pristupa* – kada pristupamo glazbi na način da uvažavamo tradiciju i način pjevanja određene zajednice te *etskog pristupa* – kada pristupamo glazbi na jedan primitivan način i smatramo tu glazbu „zaostalom“ (Barešić, Forenbaher, Iveković-Martinis i dr. 2015).

Ono što je također vrlo bitno, odnosi se na pojam *lumpenproletarijata* (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=37554>¹⁴). Lumpenproletarijat je izraz koji se koristi u marksizmu kako bi se opisali deklasirani slojevi društva koji žive na njegovim marginama poput skitnica, beskućnika, sitnih kriminalaca ili prostitutki. Velik dio tradicionalne glazbe potječe iz lumpenproletarijata poput fada, rembetika, tanga, itd. Na raznim portalima često naiđemo na videozapise gdje pripadnici lumpenproletarijata, najčešće djeca (u našoj regiji najčešće romska djeca) izvode neku pjesmu. Na mrežnom mjestu *YouTube* možemo pronaći velik broj videozapisa pod nazivom „Mali ciga pjeva, razvaljuje¹⁵“. Iz tih videozapisa možamo jasno zaključiti da ta djeca žive u iznimno lošim životnim uvjetima te da pjevaju kako bi svojoj obitelji priskrbili nešto novca.

Takvi primjeri nam mogu izvrsno poslužiti za razvijanje empatije kod djece. Empatija je u borbi protiv diskriminacije od iznimne važnosti. Psiholozi empatiju smatraju jednom od osnovnih emocija koje sačinjavaju moralno rasuđivanje, te vještinom koja je izrazito važna za zdrav emocionalni i moralni razvoj (Plazonić-Fabian, 2008). Za razliku od osobina koje su svojim velikim dijelom uvjetovane genetskim faktorima (npr. inteligencija ili fizički izgled), empatija nije nešto što može sazrijeti „samo od sebe“, već predstavlja vještinu koju djeca uče, koja se treba poticati i razvijati (Davis, 1999). Iako je je učenje empatije najbolje započeti još u djetetovu dojenačkom dobu, nikad nije prekasno za početak. Tijekom školskog radoblja pa do razdoblja adolescencije, empatija se razvija u svojoj potpunosti te postaje sastavni dio stila života mlade osobe (Plazonić-Fabian, 2008). Iako djeca empatiju uglavnom uče od roditelja, na nastavnicima je također da razvijaju empatiju u djetetu. Prema tome, empatija je emocija koja može spriječiti diskriminaciju ili stvaranje bilo kakvih razlika ili predrasuda, naravno, ako se

¹⁴ Pristupljeno: 22. 08. 2019.

¹⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=hxif3RFsED0>

smatra da je dijete dovoljno psihički zdravo da se „stavi“ u položaj djece u gorim životnim uvjetima. U slučaju mladih roma koje možemo vidjeti na videozapisima to bi bila empatija prema djeci koji moraju sjediti na ulicama gradova i pjevati kako bi zaradili novac. Dijete s razvijenom empatijom može kasnije u životu omogućiti nekoj osobi u lošijoj životnoj situaciji lagodniji život.

3.2. Glazbeni žanrovi i njihova povezanost sa strukturom društvenih skupina

Puno država ima jedinstvene žanrove zahvaljujući upravo lumpenproletarijatu. Ako znamo da su njegovi pripadnici uglavnom nezaposleni, jedan od načina zabave, koji nije inzistirao na pretjeranoj potrošnji ionako slabih financijskih zaliha, je bila upravo glazba. Tako je za Grčku specifičan *rebetiko* (Holst-Warhaft, 2001). Pjesme koje su pune tuge, strasti, ljubavi i jada. Jedno od mjesta gdje se *rebetiko* razvijao su bili zatvori, a u početku su teme bile dosta vezane uz droge (konkretno hašiš) te nije bio omiljen grčkoj vlasti. Iz tih tema možemo jasno zaključiti povezanost te glazbe uz socijalno-financijsku situaciju. Sličan tip glazbe prevladava u Portugalu, a to je *fado*. *Fado* je također žanr koji se vezao uz niže klase. No, ono što je zanimljivo kod *fada*, kao i kod *jazza* u SAD-u ili *sevdaha* u Bosni, jest da su to žanrovi koje su viši staleži preuzeli te počeli njegovati kao glazbu za visokoobrazovane ljude zbog kvalitete tekstova (kod *sevdaha*) i same kompleksnosti glazbe (kod *jazza*). Prema tome, te žanrove možemo danas često susretati na koncertima poput klasične glazbe, što tim žanrovima daje status „ozbiljne“ glazbe (Anderson, 2004).

Kada govorimo o glazbi manjina u našoj regiji, svakoj manjini će se stereotipno pripisati određeni žanr ili instrumentarij, što uglavnom nije netočno. Romi njeguju svoj stil glazbe koji se razvijao po kavanama, seoskim zabavama (u Srbiji vašarima) i dr. Također, instrumenti koje sviraju su zbog romskih nomadskih navika i seoba mali i prijenosni. Tako Mađarski Romi uglavnom sviraju na gudačkim instrumentima, ali su popularni i romski *brass* sastavi. Njihov stil glazbe se sve češće koristi te se na taj način razvio novi glazbeni podžanr nazvan „gypsy“ (primjer je sastav pod nazivom *Gypsy Kings*) koji izražava karakteristike romske glazbe. Najčešće se izvode obrade već postojećih pjesama u „gypsy“ stilu. Glazba je za romsku

zajednicu iznimno bitna, jer pomoću glazbe premošćuju međe između nositelja različitih etničkih, vjerskih, jezičnih i drugih identiteta, s jedne strane pomažući o očuvanju neromskih tradicija, a s druge strane stalno ih nadograđujući. Kada govorimo o sprskoj manjini, nema prevelike razlike u glazbenim preferencijama od hrvatskog stanovništva. No, ne smijemo zaboraviti da glazba zapravo ponajviše pomaže drugim žrtvama diskriminacije.

Znamo da adolescenti odabiru društvo kroz glazbu, što uvelike može pridonijeti sklapanju prijateljstava homoseksualnim učenicima. Istraživanje, koje se provelo na 338 učenika u jednoj srednjoj školi u Čakovcu, pokazalo je da se 61% učenika ne slaže s tvrdnjom da je homoseksualnost grijeh, 77,8% učenika smatra da se prema osoba homoseksualne orijentacije treba odnositi kao prema bilo kojoj drugoj osobi, dok 61,2% učenika smatra da homoseksualne osobe trebaju imati sva jednaka prava kao i heteroseksualne osobe. Jedini negativni trend je usmjeren prema *Povorci ponosa*, gdje 39,1% učenika ne vidi svrhu javnog pokazivanja seksualne orijentacije. Na pitanje jesu li ikada vrijeđali učenike homoseksualne orijentacije, 12,72% učenika je bilo verbalno nasilno prema tim učenicima. Na slično pitanje koje uključuje fizičku agresiju prema homoseksualnim učenicima, njih 1,48% se izjasnilo da je fizički maltretiralo osobu homoseksualne orijentacije, no najzabrinjavajući podatak govori o tome da je tek 9,17% učenika pomoglo homoseksualnoj osobi koja je bila žrtva nasilja (Fabić, 2018). Iz navedenog istraživanja možemo zaključiti da većina učenika nema predrasuda prema homoseksualnim vršnjacima, ali im isto tako ne pružaju dovoljno podrške. Najčešći uzrok nepoduzimanja mjera ili obrane LGBT vršnjaka je strah od viktimizacije (Robinson, Espelage, 2011). Drugo istraživanje u SAD-u donosi više poražavajuće podatke, odnosno da je 45% učenika, koji pripadaju LGBT manjini, pokušalo izvršiti samoubojstvo. Čak 84,6% posto učenika je trpilo verbalno nasilje, dok je njih 40,1% trpilo fizičko nasilje (Kosciw, Greytak, Diaz, Bartkiewicz, 2009). S obzirom da djeca u pravilu postaju svjesna svoje istospolne orijentiranosti između desete i jedanaeste godine života, to jest u periodu kada započinje pubertet, trebamo biti izrazito oprezni i obzirni jer su tada ranjiviji (D'Augelli, 1998). Iako se *dance/house* glazba često veže uz *gay* populaciju, nigdje ne postoji zapis o povezanosti te populacije s bilo kojim žanrom. Umjesto povezivanja *gay* populacije s određenim žanrom, bolje bi bilo spomenuti utjecajne i uspješne osobe poput pjevača Freddieja Mercuryja, Eltona Johna, televizijske voditeljice Ellen DeGeneres, ali i premijerke Republike Srbije Ane Brnabić.

3.3. Interkulturalni pristup u nastavi glazbe

Interkulturalizam je aktivna i pozitivna interakcija pojedinca i skupine koja je određena vlastitim jezikom, običajima, religijom, nacionalnosti i etičnosti. Pozitivan odnos odražava se na pluralizam ideja, mišljenja, toleranciju, slobodu i demokraciju u danšnjem multikulturalnom društvu (Dobrota i Blašković, 2014). Kod interkulturalnog pristupa u nastavi glazbe, jedan od ciljeva je i usporedba manjinskih kultura s tzv. domaćom kulturom. Dakle, poanta je pronaći što više zajedničkih poveznica dviju kultura kako bi se učenici mogli poistovjetiti s manjinskom kulturom, te na taj način postupno smanjivati predrasude. Svaki pokušaj upoznavanja s drugom kulturom bi trebao biti uspješan ako se pristjetimo eksperimenta s “veselom i tužnom” glazbom. Ako znamo da djeca vežu “veselu” glazbu uz nešto što im je poznato, onda je logično da smanjuju predrasude prema kulturi koja im je sve više poznata. Kako bi taj princip bio potpun, uputno je uključiti sve segmente određene kulture, a ne samo glazbu, to jest: povijest, ples, tradiciju, religiju i jezikoslovlje.

S popularnom glazbom Srbije je većina učenika upoznata, uglavnom s tzv. *turbo-folk* scenom koja je u Hrvatskoj ili omiljena, ili omražena. Srpskim glazbenicima se često zamjera povezanost s ratom, kao recimo u glazbi radikalne Svetlane Cece Ražnatović, Lepe Brene i sastava Riblja Čorba (Mikić, 2014). Zbog tih događaja ostali glazbenici iz Srbije, koji su između ostaloga bili pacifisti, i danas vode svojevrjne bitke kada je u pitanju nastupanje u Hrvatskoj. Konkretni primjer je nastup Bajage i Instruktora na Danima piva u Karlovcu 2018. godine (<https://radio-mreznica.hr/otkazan-bajagin-nastup-na-danima-piva-zbog-pritiska-braniteljskih-udruga-zamijenit-ce-ga-hladno-pivo/>¹⁶). Dakle, glazbu tretiramo po nacionalnosti izvođača, a ne prema njezinoj kvaliteti, čime bi mogli otvoriti sasvim novo poglavlje i govoriti o samoj diskriminaciji glazbe, ali to nije cilj ovog rada.

Za razliku od romske glazbe, u kurikulum nije uvrštena srpska folklorna glazba koja sadrži puno zajedničkih karakteristika s našom folklornom glazbom. U nastavi glazbe možemo, ako u razredu postoje neki učenici koji pripadaju srpskoj nacionalnoj manjini, zamoliti te iste učenike da prezentiraju svoju tradicijsku glazbu na način da naprave prezentaciju ili plakat. Možemo zadati učenicima da u raznim glazbenim primjerima zamijete sličnosti s našom

¹⁶ Pristupljeno: 19. 06. 2019.

kulturom, kao što su na primjer instrumenti koji izvode glazbu, struktura melodije, tematika i tretman teksta. Prije svega učenicima možemo ukratko ispričati povijest Srba u Hrvatskoj, koja seže još od Osmanskog carstva, Austro-Ugarske Monarhije, do Domovinskog rata. Također je bitno spomenuti Kraljevinu Jugoslaviju i SFRJ, zbog zajedništva kojeg smo tada djelili sa Srbima, ali i ostalim pripadnicima.

Ajmo reći

Narodna pjesma iz Čelareva

Allegro ♩ = 85

Aj - mo_ re - ćí je - dan, je - dan. Je - dna_ gu - ska vo - du plju - ska.

5 *f*
Tra-vo ze-le - na_ ne po-ko-še - na. Cu-ro ga-ra - va_ bil' se u-da - la?

13
Aj- mo_ re - ćí dva, dva. Dvi-je_ doj-ke u dje-voj-ke. Je- dna_ gu-ska vo-du plju-ska.

19
Tra-vo ze-le - na_ ne po-ko-še - na. Cu-ro ga-ra - va_ bil' se u-da - la?

Slika 2: Notni zapis pjesme *Ajmo reći*
(samostalan zapis prema zvučnoj snimci, 16. 06. 2019.)

Pjevaj mi sokole

Narodna iz Like

Andante ♩ = 60

Pje - vaj mi, pje - vaj so - ko - le, pje - vaj mi,
K'o što si si - noć pje - va - o, k'o što si

6
pje - vaj, - pje - vaj so - ko - le. ša - laj so - ko - le.
si - noć, si - noć, pje - va - o, ša - laj pje - va - o.

Slika 3: Notni zapis pjesme *Pjevaj mi sokole*
(samostalan zapis prema zvučnoj snimci, 16. 06. 2019.)

Ove dvije pjesme (slike 2 i 3) nam mogu poslužiti kao izvrsni primjeri za uspoređivanje zbog puno zajedničkih komponenti. “Ajmo reći” je srpska narodna pjesma iz Čelareva, dok je “Pjevaj mi sokole” narodna pjesma iz Like. Nakon što smo oba primjera naučili i otpjevali, učenicima možemo prezentirati ove dvije pjesmice na način da im objasnimo sličnosti: redoslijed nastupa glasova, dvoglasno pjevanje, donekle slični motivi (postoje pjesme koje imaju gotovo sličnu temu), te specifičan završetak na dominantni, to jest na petom stupnju. Po tom principu možemo napraviti kviz na kojem bi učenicima puštali folklornu glazbu Srbije i Hrvatske, a oni bi morali pogađati kojoj državi ta pjesma pripada. Kada spominjemo ples, možemo usporediti tradicionalno srpsko kolo sa drmešom ili šetanim kolom. Na to se vežu i tradicionalne nošnje koje su bogate dukatima, čipkom i ostalim ukrasima koji su česti i u hrvatskoj folklornoj kulturi (Kale, 2010).

U ova dva primjera možemo ukazati na sličnosti jezika, odnosno na minimalne razlike. Uz ova dva primjera kojima je jasno porijeklo postoje i narodne pjesme koje i Srbi i Hrvati svojataju. U tim slučajevima uglavnom dolazi do konflikta tih dvaju naroda, ali u nastavi glazbe to možemo objasniti kao još jedan dokaz sličnosti kultura. Jedna od takvih pjesama je “Golubice bijela što si nevesela”, odnosno “Golubice bela što si nevesela” (Slika 4).

Golubice bijela što si nevesela

Allegro ♩ = 100

f Go - lu - bi - ce bije - la što si ne - ve - se - la?
Ka - ko ne bi' ja - dna ne - ve - se - la bi - la?

7
Go - lu - bi - ce bije - la što si ne - ve - se - la?
Ka - ko ne bi' ja - dna ne - ve - se - la bi - la?

Slika 4: Notni zapis pjesme *Golubice bijela što si nevesela*
(samostalan zapis prema zvučnoj snimci, 16. 06. 2019.)

Još jedan izvrstan primjer, koji ukazuje na zajedništvo Hrvata i Srba koje je postojalo prije Domovinskog rata, je primjer Branka Radičevića “Đački ristanak: Kolo, kolo naokolo”. Tekst ove pjesme (slika 5) jasno aludira na razdoblje Jugoslavije, što u ovom slučaju nije nužno loše, jer na taj način, govoreći o Jugoslaviji, govorimo i o zajedništvu koje je nekad vladalo između Hrvata i Srba, ali i ostalih naroda s balkanskog poluotoka.

*Kolo, kolo, naokolo, vilovito, plahovito.
Napleteno, navezeno, okićeno, začinjeno.
Brže braćo amo, amo da se skupa poigramo!
Srbijanče ognju živi, 'ko se tebi još ne divi!
Hrvaćane ne od lane, oduvek si ti bez mane!
Oj Bosanče, stara slavo, tvrdo srce, tvrda glavo.
Tvrđ si kao kremen kamen, gde stanuje živi plamen.
Ao, Ero, tvrda vero, ko je tebe jošte ter'o?
Ti si ka'no hitra munja, što nikada ne pokunja.
Ao, Sremče, gujo ljuta, svaki junak po sto puta.
Crnogorče, care mali, 'ko te ovde još ne hvali?*

Slika 5: Tekst pjesme *Đački ristanak: Kolo, kolo naokolo* (samostalan zapis sa zvučne snimke¹⁷, 16. 06. 2019.)

¹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=BRN-vFtpaus&t=1s>

Kada govorimo o glazbi romske kulture, ne postoji dovoljno sličnosti kojima bi mogli povezati tu kulturu s našom. Zbog dugih putovanja, romska je glazba poprimila razne utjecaje, a instrumentalna pratnja varira od kraja u kojem određena romska zajednica živi. Iako u Hrvatskoj ne postoji utjecaj romske glazbe, možemo iskoristiti njezin utjecaj u drugim državama, kao naprimjer Mađarskoj, Rumunjskoj, Srbiji i Španjolskoj (Gasparini, 2015). Jedan od najpoznatijih žanrova/plesova kojem su pridonijeli i razvijali Romi je španjolski *flamenco*. Flamenco je španjolski glazbeni žanr kojeg karakterizira izražajna pjesma (*cante*), strastven stil plesa (*baile*) i solistička pratnja na gitari (*toque*). Flamenco je specifičan zbog povezanosti s publikom, ali i kastanjeta koje izvođači koriste tokom izvođenja plesa (Katz, 2001). Na sat Glazbene kulture možemo pozvati izvođače flamenca te na taj način pobliže upoznati učenike s tim žanrom. Međutim, da bi pokazali kvalitetu romske glazbe, učenicima možemo prikazati utjecaj romske glazbe na klasičnu glazbu, odnosno možemo predstaviti skladbe na koje je utjecala romska glazba. Jedan od tih primjera je *Mađarska rapsodija* Franza Liszta. Iako je većina učenika upoznata s pojedinim glazbenim djelima, rijetki znaju da je skladatelj u njih uvrstio popularne romske melodije te da je pokušao imitirati stil, tehniku i šarm najpoznatijih romskih skladatelja i violinista tog vremena poput Jánosa Bihaya i Antala Csemárka (Pérez-Senz, 2012). Utjecaj romske glazbe možemo primjetiti i u djelima Ludwiga van Beethovena, primjerice u finalu *Klavirskog koncerta br. 1 (Rondo alla Pollaca)*, odnosno u rondu *Violinskog koncerta u g- molu* (Schwarz, 1958). Romska glazba je izvršila utjecaj i na djela Johannesa Brahmsa, Antonina Dvóřaka i mnogih drugih skladatelja. No, da bi učenici lakše prihvatili romsku glazbu i kulturu, možemo koristiti djela izvođača bližih popularnoj kulturi koju učenici češće slušaju. To primjerice mogu biti djela Gorana Bregovića. Iako mnogi kritiziraju i optužuju Bregovića da zloupotrebljava romsku glazbu, upravo se njega smatra za jednoga od najvećih boraca za očuvanje i njegovanje romske glazbe i romske kulture. Sam Bregović je izjavio: „*Cigani su svuda po Europi bili iznova proganjani. Samo želim podsjetiti ljude na sve što nam je dala ta kultura. Samo da pošaljem mali signal*“ (<https://www.medias.rs/goran-bregovic-vraca-romsku-muziku-na-svetsku-scenu>¹⁸). Jedna od najpoznatijih Bregovićevih obrada je pjesma *Đurđevdan*, odnosno obrada pjesme *Ederlezi*, koja je već uvrštena u novi prijedlog kurikulumu za nastavu glazbe (MZOŠ, 2019.).

¹⁸ Pristupljeno: 02. 09. 2019.

Navedenu pjesmu svakako možemo i dalje upotrebljavati kao dobar primjer romske kulture te ju možemo izvoditi zajedno s učenicima, koristeći Orffov instrumentarij. Dok obradimo i naučimo pjesmu, učenicima možemo dodijeliti određene instrumente. Nekoliko skupina možemo dodijeliti razne udaraljke dok druga skupina pjeva i obrnuto. Nakon što nauče zadani ritam, uz klavirsku pratnju možemo izvesti cijelu pjesmu. Aranžman i ritmizacija pjesme se može napraviti proizvoljno, ali treba biti oprezan, kako ne bismo učenike bunili prekompliciranim ritamskim figurama i kombinacijama. Također, kompleksna ritmizacija na klaviru može omesti učenike pri izvođenju pjesme. Prema tome, možda je najbolje ujednačiti ritamsku pratnju i pratnju na klaviru. Čak štoviše, na taj način im olakšavamo sviranje. Naravno, zahtjevnost ritma bi trebala odgovarati sposobnostima učenika i njihovom uzrastu. Pjesma se može izvoditi na hrvatskom jeziku, ali bi bilo korisno kada bi je učenici izvodili i na romskom jeziku.

Đurđevdan Goran Bregović

Moderato ♩ = 88

Glas
Pro-lje-će na mo-je ra me. slije-će, đur-đe-vak ze - le - ni,

Klavir

Moderato ♩ = 88

Udaraljke

5
đur-đe-vak ze - le - ni, svi ma_ o sim. me ni...

Slika 6: Notni zapis pjesme *Đurđevdan* (samostalan zapis prema zvučnoj snimci, 02. 09. 2019.)

Učenicima svakako možemo predstaviti i ostale poznate romske pjevače koji su među ostalim surađivali i s hrvatskim glazbenicima. Ovdje bi se mogao predstaviti Šaban Bajramović, romski glazbenik rođen u Nišu, te njegova suradnja s Josipom Lisac i sastavom *Cubismo*. Bajramović je skladao oko 700 pjesama, a od toga oko 400 na vlastite tekstove. Njegova pjesma *Delem, Delem* je prihvaćena kao himna Roma na Svjetskom romskom kongresu, 1964. godine. U njegovoj glazbi se prepoznaju elementi jazza, fada i takozvanog *balkanskog bluesa* (https://bs.wikipedia.org/wiki/Šaban_Bajramović¹⁹).

Također, jedna od velikih romskih pjevačica je Esmā Redžepova. Njezinu biografiju možemo iskoristiti kao prikaz romske velikodušnosti i mirotvorstva – bila je nominirana za Nobelovu nagradu za mir 2003. i 2010. godine. Esmā Redžepova se rodila u Skopju, Makedoniji u siromašnoj obitelji. Rano je pokazivala glazbeni talent, ali je u početku imala probleme sa svojim roditeljima koji su od nje očekivali da se rano uda, kao što je to učestalo u romskoj kulturi. Nakon što je upoznala svog muža i glazbenika Stevu Teodosijevskog, počela je surađivati s njegovim sastavom i postala svjetski poznata. Iznimno puno se zalagala za romsku kulturu i tradiciju. Esmā i njezin muž su udomili 47 djece. Smatra se ambasadoricom romske glazbe i kulture (<https://phralipen.hr/2018/08/08/esma-redzepova-kraljica-romske-glazbe/>). U nastavi glazbe možemo poslušati njezinu pjesmu *Chaje Shukarije*. Također možemo predstaviti njezinu suradnju sa sastavom *Magazin* u pjesmi *Dani su bez broja*. Učenicima možemo pročitati njezin intervju koji je dala za bosanskohercegovački list Faktor, u kojem tvrdi da joj je najteže iskustvo bilo kada je krenula u prvi razred, a nitko nije želio sjediti s njom u klupi jer je „ciganka“ (ibid.²⁰). Dok se Šabana Bajramovića smatra kraljem romske glazbe, Esmu se smatra kraljicom.

Kada govorimo o glazbi Hrvata iz Bosne i Hercegovine, možemo također spomenuti poznate bosanskohercegovačke izvođače poput Dine Merlina, bendova kao naprimjer Zabranjeno pušenje, Plavi orkestar i dr. Glazbene preferencije učenika podrijetlom iz BiH su uglavnom jednake domaćim učenicima, međutim, bitno je spomenuti jedan žanr koji krase bosanskohercegovačku kulturu, a to je sevdah i popularna sevdalinka. Iako se sevdah svojom kvalitetom uzdigao na visoku razinu, i dalje biva diskriminiran te ga se veže uz popularne

¹⁹ Pristupljeno: 31. 08. 2019.

²⁰ Pristupljeno: 01. 09. 2019.

„narodnjake“. Učenicima možemo objasniti da sevdah u BiH izraz za čežnju, ljubavni žar i ljubavni jad. Također možemo objasniti da se sevdah razlikuje od narodnjaka po kvalitetnijim tekstovima, aranžmanima, ali je bitno spomenuti da kvalitetu sevdaha nose sami pjevači. Kvalitetu glazbe, teksta i melodije možemo objasniti na primjeru pjesme „Jutros mi je ruža procvjetala“, koju možemo obraditi s učenicima.

Jutros mi je ruža procvjetala

Andante ♩ = 80

The image shows a musical score for the song 'Jutros mi je ruža procvjetala'. It is written in 4/4 time with a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The tempo is marked 'Andante' with a quarter note equal to 80 beats. The score consists of a vocal line and a piano accompaniment. The lyrics are: 'Ju-tros mi je ru-ža pro-cvje-ta-la. Ru-žu gle-dam pa sam za-pla-ka-la. Ru-žo mo-ja mla-dost sam ti da-la. Svo-jom sam te su-zom za-lijе-va-la. va-la.' The score includes first and second endings for the final phrase.

Ju - tros mi je ru - ža pro - cvje - ta - la.
Ru - žu gle - dam pa sam za - pla - ka - la.

Andante ♩ = 80

Ru - žo mo - ja mla - dost sam ti da - la. Svo - jom
sam te su - zom za - lije - va - la. va - la.

Slika 7: Notni zapis pjesme *Jutros mi je ruža procvjetala*
(samostalan zapis prema zvučnoj snimci, 07. 09. 2019.)

Također, učenike možemo odvesti na koncerte izvođača te glazbe, koji u zadnje vrijeme sve češće gostuju u našim krajevima, kao naprimjer koncert „Sevdah u Lisinskom“ koji se već tradicionalno izvodi u Koncertnoj Dvorani Vatroslav Lisinski.

3.4. Značaj interdisciplinarnih projekata u suzbijanju diskriminacije

S obzirom da smo u nastavi Glazbene kulture ograničeni na jedan sat tjedno, u kojem se moramo usredotočiti na poprilično ekstenzivan sadržaj predmeta (glazbeno-izražajne sastavnice, glazbeni oblici i vrste, pjevački glasovi i glazbala itd.), borbu protiv diskriminacije možemo prenijeti i u izvannastavne aktivnosti. Primjerice, u suradnji s kolegama koji vode dramsku, likovnu i *lidrano* grupu u školi možemo napraviti predstavu za koju je *lidrano* grupa napisala radnju usredotočenu na predrasude i diskriminaciju, u kojoj sudjeluju učenici glumci koji mogu glumiti u predstavi, učenici koji su članovi zbora ili udaraljkaškog sastava mogu izvoditi glazbu koja može biti pratnja radnji (u slučaju naprednijih glumaca, eventualno svojevrsni mjuzikl) te učenici likovne grupe koji postavljaju scenografiju ili kostimografiju. Ta predstava se može izvesti za dan škole. Samim time dolazimo do interdisciplinarnosti koja može uvelike pridonijeti borbi protiv diskriminacije.

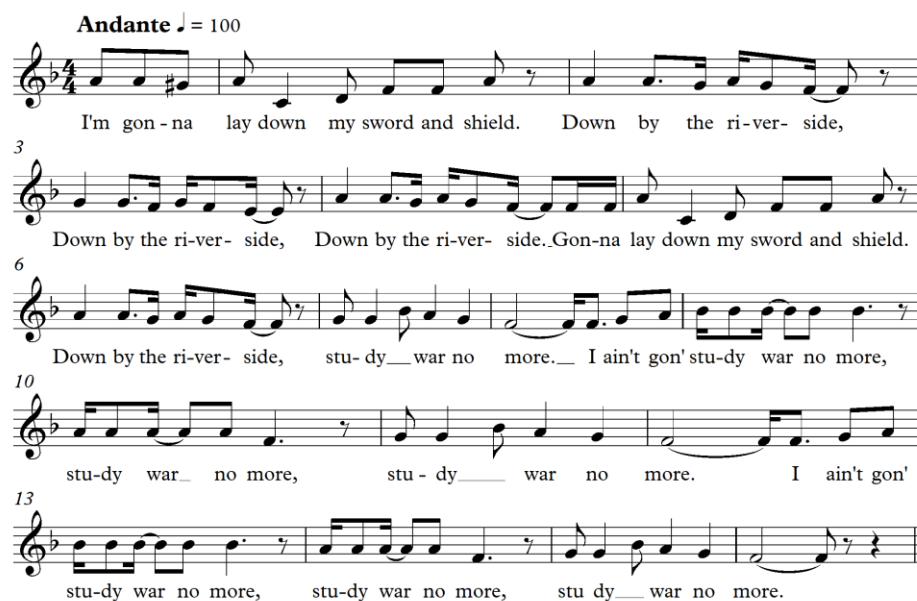
Predmetni učitelji Glazbene kulture u dogovoru s ostalim kolegama mogu realizirati interdisciplinarni projekt koji bi se odvijao tijekom jednoga školskog tjedna mogućeg naziva “Tjedan protiv diskriminacije”. Glazbenim primjerima možemo potkrijepiti događaje iz povijesti, te u taj tjedan svakako uključiti vjeronauk i/ili etiku, zbog samog nauka o moralu. U nastavi glazbe bi učili pjesme koje su povezane s raznim događajima i pokretima u prošlosti. Primjerice, pjesmu “Down By The Riverside” možemo obraditi s učenicima na način da prvo pročitamo tekst pjesmice, naučimo melodiju, otpjevamo ju te nakon toga prevedemo tekst i objasnimo značenje te pjesme. Kroz tu nastavnu cjelinu možemo upoznati gospel. Važno je napomenuti situaciju u kojoj su se tada afro-amerikanci nalazili, odnosno povijesnu situaciju, čime dolazimo do interdisciplinarnosti. Tu povijesnu situaciju je najbolje prikazati s primjerom Rose Parks. Rosa Parks je afro- američka aktivistica za ljudska prava koju je američki Kongres proglasio “majkom modernog Pokreta za ljudska prava”. Naime, Rosa Parks je najpoznatija po slučaju kada je na zahtjev vozača odbila ustupiti svoje mjesto bijelom putniku. Zbog toga je bila

uhićena, a nježno suđenje zbog građanskog neposluha je rezultiralo bojkotom autobusnog prometa u Montgomeriju. Taj bojkot je jedan od najvećih i najuspješnijih masovnih pokreta protiv rasne segregacije u povijesti. Na nastavi povijesti, učenici bi paralelno s ovim gradivom trebali učiti o ropstvu i diskriminaciji prema crnačkoj populaciji. Još jedan primjer je pjesma “*Wind of change*” njemačkog benda Scorpions. Pjesma koja je skladana po završetku Hladnog rata. Pjesma govori o prijateljstvu i pomirbi zapada i tadašnjeg Sovjetskog Saveza. Sve te događaje na nastavi povijesti možemo predstaviti učenicima kao temelje diskriminacije, a pogotovo situaciju u Berlinu do 1989. godine, odnosno do pada Berlinskog zida.

Down By the Riverside

Louis Armstrong

Andante ♩ = 100

I'm gon-na lay down my sword and shield. Down by the ri-ver- side,
 3 Down by the ri-ver- side, Down by the ri-ver- side. Gon-na lay down my sword and shield.
 6 Down by the ri-ver- side, stu-dy war no more. I ain't gon' stu-dy war no more,
 10 stu-dy war no more, stu- dy war no more. I ain't gon'
 13 stu-dy war no more, stu-dy war no more, stu dy war no more.

Slika 8: Notni zapis pjesme *Down by the Riverside*
 (samostalan zapis prema zvučnoj snimci, 18. 06. 2019.)

“*Položit ću svoj mač i štit dolje na obali rijeke. Neću se više baviti ratom.*”

Uz vrlo važnu povijest, etika i vjeronauk su predmeti koji bi na prvom mjestu trebali govoriti o moralu te usmjeriti učenike prema uzornim normama ponašanja. Ne smijemo izostaviti bitne povijesne činjenice, koje nam jasno govore da diskriminacija nikada nikome nije učinila dobro. Različitosti među narodima su često bile pokretači ratova te užasnih genocida koji su pogodili svijet. Osim već spomenutog ropstva, okrutna politika Adolfa Hitlera nam je pokazala koliko nevinih života diskriminacija i mržnja može oduzeti, a posebice napad SAD-a na Hiroshimu i Nagasaki. Učenike možemo radije usmjeriti prema pokretima koji čine svijet raznolikijim i bogatijim. „Playing For Change“ je jedan od pokreta koji spaja razne ljude, narode, svih boja kože, etničkih pripadnosti i ostalih razlika. Naime, to je pokret kojem je cilj inspirirati i spojiti svijet pomoću glazbe. Osnivači Mark Johnson i Whitney Kroenke putuju svijetom, gdje snimaju razne ulične izvođače, koji izvode svjetski popularne hitove poput *La Bamba*, *Redemption Song*, *Down by the Riverside*, *Stand by me*, i druge, te ih spajaju u jedan veliki orkestar (<https://playingforchange.com/about/>²¹). Također, učenicima možemo pokazati film *Orchestra di Piazza Vittorio*. Film o poznatom talijanskom multi-etničkom orkestru koji je nastao u Rimu, upravo na trgu Vittorio gdje su se najčešće okupljale izbjeglice. Uz puno truda i muke su razvili orkestar koji sadrži elemente raznih kultura i nacija, poput brazilske, indijske, kubanske, mađarske, ekvadorske, tuniške, argentinske, senegalske, američke i talijanske kulture. Hvalevrijedan projekt koji već godinama promovira jednakost i međusobno poštovanje kroz glazbu (<https://www.orchestrapiazzavittorio.it>²²).

²¹ Pristupljeno: 07. 09. 2019.

²² Pristupljeno: 07. 09. 2019.

4. ZAKLJUČAK

Diskriminacija je nažalost oduvijek prisutna u društvu, a tek je relativno nedavno ozbiljno pokrenuta borba protiv nje. Pravo pitanje je koliko će još godina biti potrebno kako bismo ju eliminirali te hoće li ona uopće biti iskorijenjena? Pozitivna činjenica je što je diskriminacija prepoznata kao loš i neosnovan tretman prema ljudima, tako da je čak i međunarodni zakoni zabranjuju. Sama činjenica da se protiv takvog stanja u društvu moramo boriti je trivijalna, ali uspjesi u borbi protiv diskriminacije, koji su započeti sredinom prošlog stoljeća, nam govore da to nije „borba s vjetrenjačama“. Iz ovog diplomskog rada možemo zaključiti da plodno tlo za diskriminaciju uvijek postoji, ali da smo upravo mi „odrasli“ dužni usaditi empatiju i toleranciju u odgoj djece. Postupnom eliminacijom predrasuda, stereotipa i drugih neosnovanih tvrdnji možemo u nekom vremenskom periodu smanjiti mržnju i netrpeljivost, a samim time i ratove, etničke genocide i druge neprilike. U ovom radu sam pokušao predstaviti tek nekoliko svojih ideja kojima se možemo poslužiti, ali svaka osoba može daškom svoje kreativnosti uljepšati školovanje bar jednom školarcu. Najbolji dio te čitave borbe, što se boriti možemo upravo glazbom za koju znamo da je iznimno utjecajna, ali bezbolna.

Pišući ovaj rad, shvatio sam da je borba protiv diskriminacije u teoriji lagan i logičan proces, ali u provedbi nije toliko jednostavan. Međutim, uz malo kreativnosti i eventualnu podršku državnih službi možemo postići pozitivne rezultate. Ovaj rad može prvenstveno poslužiti studentima, budućim učiteljima glazbe, ali i ostalim učiteljima i nastavnicima koji se kreativno i inovativno žele boriti protiv diskriminacije. Također, nadam se da će ovaj rad potaknuti učitelje i nastavnike da se pridruže borbi protiv diskriminacije u odgojno-obrazovnom procesu, ako već nisu.

5. LITERATURA

Anderson, M. (2004.) *The White Reception of Jazz in America*. African American Review br. 1, str. 135-145.

Arnett, J. J. (1996.) *Metalheads: heavy metal music and adolescent alienation*. New York: Westview Press.

Barešić, A.; Forenbaher, S.; Iveković-Martinis, A; i dr. (2015.) *Hrvatsko antropološko nazivlje*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Bonneville-Roussy, A.; Rentfrow, P. J. (2013.) *Music through the ages: Trends in musical engagement and preferences from adolescence through middle adulthood*. Journal of Personality and Social Psychology br. 105, str. 703-717.

Cooke, D. (1959.) *The Language of Music*. Oxford: Clarendon Paperbacks.

North, A. C.; Hargreaves, D. J. (1999.) *Music and adolescent identity*. Music Education Research br. 1, str. 75-92.

Quinn, P. C.; Lee, K.; Pascalis, O. (2018.) *Perception of Face Race by Infants: Five Developmental Changes*. Child Development Perspectives.

D'Augelli, A. R. (1998.) *Developmental implications of victimization of lesbian, gay, and bisexual youths*. Psychological perspectives on lesbian and gay issues, Vol. 4. Stigma and sexual orientation: Understanding prejudice against lesbians, gay men, and bisexuals. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc, str. 187-210.

Dobrota, S.; Blašković, J. (2014.) *Stavovi studenata učiteljskog studija o uključivanju interkulturalizma u nastavu glazbene kulture*. Titius br. 6-7, str. 301-316.

Erickson, I. M. (2004.) *Fighting Fire with Fire: Jane Elliott's Antiracist Pedagogy*. Counterpoints 240, str. 145-57.

Fabić, V. (2018.) *Stavovi učenika srednje škole Čakovec o osobama homoseksualne orijentacije*. Čakovec. Diplomski rad.

Fox, C.; Harding D. J. (2005.) *School Shootings as Organizational Deviance*. Sociology of Education 78, br. 1, str. 69-97

Hallam, S. (2010.) *The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people*. International Journal of Music Education, str. 269-289.

Selfhout, M. H. W.; Branje, S. J. T.; ter Bogt, T. F. M. (2009.) *The role of music preferences in early adolescents' friendship formation and stability*. Journal of Adolescence, br. 32, str. 95-107.

Kale, J. (2010.) *Kulturna industrija narodne nošnje*. Etnološka istraživanja, str. 175-225.

Kogovšek, N.; Petković, B. (2007.) *O diskriminaciji- priručnik za novinarke in novinarje*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.

Komitet pravnika za ljudska prava- YUCOM. (2015.) *Diskriminacija? Ne u mojoj školi! Jedna škola za sve!*. Beograd: Dosije studio.

Kosciw, J. G.; i dr. (2010.) *The 2009 National School Climate Survey: The Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Youth in Our Nation's Schools*. Washington: Gay Lesbian and Straight Network.

Kurikulum nastavnog predmeta Glazbena kultura za osnovne škole i Glazbena umjetnost za gimnazije (2019.) Zagreb: Narodne novine; Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

Maranto, C. D. (1993.) *Music Therapy: International Perspectives*. Pipersville: Jeffrey Books.

Meadows, A. (1997.) *Music therapy for children with severe and profound multiple disabilities: a review of literature*. Australian Journal of Music Therapy br. 8.

Miranda, D.; Claes, M. (2004.) *Rap music genres and deviant behaviors in French-Canadian adolescents*. Journal of youth and adolescence br. 33 str. 113-122.

Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006.) Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.

Parks, R.; Haskins, J. (1992.) *Rosa Parks: my story*. New York: Dial Books.

Perez-Senz, J. (2012.) *La huella gitana en la música clásica*. Vidas gitanas- Lungo Drom.

Robinson, J. P.; Espelage, D. L. (2012.) *Bullying Explains Only Part of LGBTQ- Heterosexual Risk Disparities: Implications for Policy and Practice*. Educational Researcher br. 8, str. 309-319.

Savan, A. (1999.) *The Effect of Background Music on Learning*. Psychology of Music.

Schwarz, B. (1958.) *Beethoven and the French Violin School*. The Musical Quarterly br. 4, str. 431-447.

Šućur, Z. (2000.) *Romi kao marginalna skupina*. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja. God. 9, 2/3=46/47, Društveni položaj Roma u Hrvatskoj str. 211-227

Šulentić-Begić, J. (2010.) *Glazbeni ukus učenika osnovnoškolske dobi*. Međunarodna kolonija mladih Ernestinovo: 2003.-2008.: zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem.

Ter Bogt, T. F. M. (2012.) *Dance is the new metal: Adolescent music preferences and substance use across Europe*. Substance use & Misuse br. 47, str. 30-142.

Weinstein, D. (1991.) *Heavy metal: A cultural sociology*. New York: Lexington.

Yousafzai, M; Lamb, C. (2013.) *Ja sam Malala: autobiografija Pakistanke koju su talibani pokušali ubiti jer se zalagala za pravo na obrazovanje* (prevela: Katja Mihovilović). Zagreb: Profil knjiga.

Zakon o suzbijanju diskriminacije (2012). Zagreb: Narodne novine, br. 112/12, 85/08.

Zakon o ravnopravnosti spolova (2017). Zagreb: Narodne novine, br. 69/17, 82/08.

Mrežni izvori:

Centar za mirovne studije. *Geometar nejednakosti*.
<http://nejednakost.cms.hr> (Pristupljeno: 18. 06. 2019.)

Centar za psihološko savjetovanje, edukaciju i istraživanje. *Suvremena obitelj i odgoj djece*.
<http://centar-sirius.hr/suvremena-obitelj-i-odgoj-djece/> (Pristupljeno: 22. 08.2019.)

Galić, M. (2013.) *Diskriminacija u školskim klupama - kako se boriti protiv nje*.
<http://www.istrazime.com/skolska-psihologija/diskriminacija-u-skolskim-klupama-kako-se-boriti-protiv-nje/> (Pristupljeno: 15. 06. 2019.)

Gasparini, D. *Glazbeni naglasak: Romska glazba*.
<https://gkr.hr/Vodic-za-korisnike/Lokacije/Ogranak-Turnic/Iz-Magazina/Glazbeni-naglasak-Romska-glazba> (Pristupljeno: 22. 08. 2019.)

Gjersoe, N. (2018.) *How young children can develop racial biases- and what that means*.
<https://theconversation.com/how-young-children-can-develop-racial-biases-and-what-that-means-93150> (Pristupljeno: 17. 06. 2019.)

Gradska skupština Grada Zagreba: Nura Ismailovski.
<http://www.skupstina.zagreb.hr/default.aspx?id=627> (Pristupljeno: 20. 06. 2019.)

Grubišić, M. *Esma Redžepova- Kraljiva romske glazbe*.
<https://phralipen.hr/2018/08/08/esma-redzepova-kraljica-romske-glazbe/> (Pristupljeno: 01. 09. 2019.)

Holst-Warhaft, G. (2001.) *Rebetika*. Grove Music Online.
<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000051102> (Pristupljeno: 29. 08. 2019.)

Hrvatska Enciklopedija: Diskriminacija.
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15411> (Pristupljeno: 21. 08. 2019.)

Hrvatska Enciklopedija: Eksternalizacija.
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17461> (Pristupljeno: 05. 09. 2019.)

Hrvatska Enciklopedija: Lumpenproletarijat.

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=37554> (Pristupljeno: 22. 08. 2019.)

Katz, I. J. (2001.) *Flamenco*. Grove Music Online.

<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000009780?rskey=7MaU3L&result=1> (Pristupljeno: 19. 08. 2019.)

Medias. *Goran Bregović vraća romsku muziku na svetsku scenu*.

<https://www.medias.rs/goran-bregovic-vraca-romsku-muziku-na-svetsku-scenu> (Pristupljeno: 02. 09. 2019.)

Mikić, V. (2014.) *Ražnatović, Svetlana Ceca*. Grove Music Online.

<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0002271202?rskey=oXnlov&result=1> (Pristupljeno: 25. 08. 2019.)

Orchestra di Piazza Vittorio.

<https://www.orchestrapiazzavittorio.it> (Pristupljeno: 07. 09. 2019.)

Plazonić-Fabian, A. *Empatija kod djece*.

http://www.skole.hr/podsjecamo?news_id=1836 (Pristupljeno: 25. 08. 2019.)

Playing for Change.

<https://playingforchange.com/about/> (Pristupljeno: 07. 09. 2019.)

Popis stanovništva 2011.

<https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/firstres/censusfirstres.htm> (Pristupljeno: 22. 06. 2019.)

Radio Mrežnica. *Otkazan Bajagin nastup na Danima piva zbog pritiska dijela braniteljskih udruga?*

<https://radio-mreznica.hr/otkazan-bajagin-nastup-na-danima-piva-zbog-pritiska-braniteljskih-udruga-zamijenit-ce-ga-hladno-pivo/> (Pristupljeno: 19. 06. 2019.)

Srpsko Narodno Vijeće. Bilten.

<https://snv.hr/sto-radimo/informiranje/bilten> (Pristupljeno: 22. 06. 2019.)

Šaban Bajramović (Wikipedia).

https://bs.wikipedia.org/wiki/Šaban_Bajramović (Pristupljeno: 31. 08. 2019.)

The Telegraph. *White boy asks for same haircut as black friend „to confuse his pre-school teacher“.*

<https://www.telegraph.co.uk/news/2017/03/03/boy-asks-haircut-like-friend-teacher-cant-tell-apart/> (Pristupljeno: 22. 08. 2019.)

Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. *Desetljeće za uključivanje Roma 2005.-2015. godina*. 2003.

https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/akcijski_plan/Akcijski-plan-Obrazovanje-2005-2015.pdf (Pristupljeno: 18. 06. 2019.)

Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. *Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije*. 1966.

https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/pdf/medjunarodni/medjunarodna_konvencija_o_ukidanju_svih_oblika_rasne_diskriminacije.pdf (Pristupljeno: 18. 06. 2019.)

Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. *Nacionalni program za Rome*.

<https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/ostvarivanje-prava-romske-nacionalne-manjine/nacionalni-program-za-rome/383> (Pristupljeno: 18. 06. 2019.)